

גורלות החזרה

סוסנה הולר

דברים אלה נאמרו במסגרת ערב עבודה בג'יאפ ב-23 באפריל 2022, לקראת הכנס
הבא של ה-NLS

הזמן

כשאנחנו מדברים על קבעון וחזרה אנחנו מדברים, כמובן, על הזמן. משהו נקבע ומשהו חוזר, בהישענות על קבעון שהתרחש לפני. הפרקטיקה האנליטית עצמה מאורגנת על פי עקרון של חזרה של מפגשים בהם אנחנו, כלומר הזוג של האנליסט והאנליזנט, באים ביחד על מנת לחזור על אותו הדבר: מפגש בו העקרונות של הדיסקורס האנליטי יושמו.

החזרה הזאת, המתוכננת, מצפה לשנוי. זאת חזרה על מנת שמהו אחר יקרה שבמידה מסוימת יסתור את החזרה. יסתור את מה שדוחף לחזרה. אנחנו מרוצים אחרי מפגש אנליטי כשמופיע דבר מה שמפגיע את המשתתפים. ההפתעה היא סמן של הופעה של דבר מה שונה ובהיותו שונה מאפשר לראות ביתר בהירות את הזוהה.

הרי לא תמיד ניתן בקלות לזהות חזרה, דווקא בשל התעלומה של יחסינו עם הממשי של הזמן: ההווה לפעמים מסתיר את העבר וההתרחשויות שבעבר נשכחות אך ההשפעה שלהם על האדם לא נעלמת. הווה אומר: משהו כבר קרה פעם קודמת אבל נראה כאילו חדש ולפעמים הידיעה על כך שמדובר בדבר מה שכבר קרה וחוזר על עצמו בהווה באה דווקא מאירוע בגוף, לפני כל מחשבה: לתחושה זו אנחנו נקרא לה, עם פרויד: Unheimlichkeit. המאויים או האלביתי.

קירקגורד רצה במודע ובמתכוון לחזור על אושר שחווה בנסיעה לברלין. המאמץ שלו לחזור, להעתיק חוויה, נכשל ולא רק שלא הצליח להיות שוב מאושר בברלין אלא שבחזרתו הביתה, כשקיווה לחוות את הרגיעה של השגרה החוזרת לעצמה יום בביטו, נתקל בהפתעה לא נעימה: משרתו הפך את הבית על מנת לנקות אותו בהעדרו של האדון. קירקגורד לא רק שלא הצליח לחזור לבית זהה לזה שעזב, אלא שהמשרת, אחוז בפאניקה על חזרתו המוקדמת והמפתיעה, טרק את הדלת מול פרצופו של האדון.

עם פרויד, לעומת זאת, אנחנו בפני גילוי שהפוך במידת מה: אנו מגלים את הכורח של חזרה שמופיעה ככפיה ויש לה את המרץ והעוצמה של הדחף. ב"מעבר לעקרון

ההנאה", 1920, פרויד מוסר בבהירות את התגלית שכמו סותרת את ההישענות הקודמת שלו, העבודה שלו בפענוח הלא מודע: הידיעה, הפרישה של מחשבות וזיכרונות (מסמנים) אינה מספיקה לעצור את *Wiederholungszwang*, הכפיה להכות מחדש, שהדחף פוקד על החיים של הפצינט וגם על התנהגותו באנליזה, התנהגות שיכולה אפילו להכשיל את העבודה של פענוח הלא מודע. הרצון לדעת יכול בהחלט להיות חלש מהכפייה, מה *Zwang*. ואז אפשר להגיד שהעבר חולש על ההווה.

אך מה שאנו צריכים להבין היום הוא שההוראה של לאקאן מזעזעת את אופן זה של המחשבה על האנליזה ומובילה, כנגד זה, לראות בהתרחשות הממשית שבמפגש האנליטי, זעזוע של האחר של הסובייקט. כלומר זעזוע של הפרטנר שלו בחיים: האחר הגדול שליווה אותו עד כה. (*traumatizer l'Autre* הנו בטוי ששמענו בלונדון מפי דניאל רואה). במפגש עצמו מתרחש, תוך כדי החזרה המסמנית, דבר מה שסותר את הידיעות, האידיאלים והאמונות שאחזו בסובייקט עד כה וזה מהווה זעזוע שבהתנסות של פרויד הומשג כ**טראומה**, כתאונה -ומוקם בעבר. דוגמה מאוד ברורה על אופן הפעולה של פרויד אנו רואים בעבודתו עם איש הזאבים. אנחנו רואים את המאמץ של פרויד להקיש, להגיע למסקנות, לרדוף דרך הזכרון של חלום הזאבים, את האירוע הקודם, במציאות, בו נכח הילד במפגש מיני בין ההורים.

אך הלא מודע היה עבור לאקאן דבר מה שמופיע דווקא בשבירה של הרצף, הוא לא לא מודע שמקישים אותו על מנת למלא לאקונוט ולשחזר המשכיות, כי אם דבר מה שמופיע דווקא בשבירה של הרצף ושהזמן שלו הנו הזמן של הברק.

הזמן היה עבור לאקאן ממשי, כלומר, כל הענקת משמעות לזמן, לזמנים השונים, למעשה היא תוצר של הדמיון או אולי אפילו של מחשבת השווא.

מענין לדעת, בזכות אמירה של מילר בשיחה עם France Jaigu שמופיעה ב Lacan *Redivivus* שלאקאן היה אדיש ביותר לעברו שלו עצמו. הוא היה נפרד מההיסטוריה שלו. לדבר על העבר היה עבורו מזוויע. הוא לא היה מאוהב בעברו שלו. היה לו קשר מידי להתנסות העכשווית בחיים. ולכוח שהיה לו (ללאקאן עצמו). גם בפרקטיקה שלו, במה שהוא לימד על האנליזה עשה אותנו לפחות קשורים או מרותקים מפרויד להבניה מחדש של אירועי החיים של האנליזנט [ראה מילר סמינר על איש הזאבים, פרק 8]. עם לאקאן אנחנו פחות מרותקים להבניה מחדש של ההיסטוריה של האנליזנט. על מנת להיווכח, לדוגמה, בתחולה, באפקט של תסביך הסירוס, אנו לא מחפשים, כמו שפרויד עשה עם איש הזאבים, למצוא את האירוע בילדות שהפגיש את האנליזנט עם הסירוס של האם. ובכל זאת אנו יודעים להבחין את הסירוס בכל אובייקט שהאנליזנט נתקל בו בתפוכות אהבותיו. כולל באהבת ההעברה. ההשפעה

של האובייקט האבוד ואובדן ההתענגות ברורים לנו, אנו מסוגלים לקרוא אותה בכל חזרה מבלי שאנו חייבים למצוא את האובדן הראשיתי.

ב **Les Us du Laps** (1999-2000) בפרק V, מילר מבהיר שהפגישה האנליטית הלאקאנינית אינה מתכחשת לאוטומטון, אבל פונה ביתר שאת ל**tyche**, ללא מודע כחוסר רציפות שבה מופיע הלא מודע כתופעה, כפנומן. ואני מבינה שכשהדגש הוא על המפגש הלא מתוכנן, זה שמזעזע את האמונות של הסובייקט, מדובר בעוצמה של המילים לא בעבר אלא בכאן ועכשיו של הפגישה.

כאן אני רוצה לשתף אתכם באירוע שרק יכול לחיות כאירוע בתוך השפה העברית:

לפני שנים רבות בא אליי איש אלגנטי מאוד, עם עברית יפה, עשירה ומצוחצחת שכנראה רוצה לקבל החלטה לגבי חיי האהבה שלו. נשוי באושר ובעושר (ללאה) אך גם אוהב את רחל, מאהבת שלאחרונה עזבה את בעלה על מנת להיות עם אהובה. [אולי היה המהלך הזה של המאהבת רחל שהאיץ בו לבוא למפגש אנליטי] הוא דבר במשך מספר לא גדול של פגישות על קורות האהבות שלו עד שיום אחד בפגישה שרק בדיעבד ידעתי עליה שהיא האחרונה אמר לגבי אהבתו את רחל: **אני לא רוצה להלאות אותה**. האפקט שהיה לאמירתו שלו עצמו על הלא מודע שלו ובהמשך, כנראה להחלטתו, הותיר אותי אפשר להגיד, פעורת פה וללא מילים [זאת אולי הסבה שאני מספרת את זה פעם ועוד פעם] עד שנפלתי בחשבון: אשתו שמה **לאה!!** אז להלאות את רחל פרושו לא רק לעייף את התשוקה שלו ולהפוך אותה לחלשה, כפי שהבנתי את הפועל "להלאות" אלא שפרוש אחר של המילה היה שלא רצה להפוך את המאהבת שלו לסתם אשת איש. כלומר ל"לאה".

הזמן עניין את לאקאן מאוד. חשב עליו כתעלומת התעלומות. בשלהי המלחמה, ב-1944 כתב את המאמר על **הזמנים הלוגיים** בזמן שלדידו הצרפתים היו לגמרי מנותקים מהמציאות [כמובן שאי אפשר לכלול בהערכה זאת את הצרפתים היהודים] וחקר את הנוכחות הממשית של הזמן והדחיפות שהממשות הזאת מביאה אתה. המאמר נקרא דווקא "**הזמן הלוגי והקביעה של הוודאות שהוקדמה**".

כזכור לכם מן הסתם, הבחין לאקאן ב:

זמן של המבט (או של הראייה)

הזמן של ההבנה

והזמן של המסקנה.

אחרי הזמן של הסקת המסקנה ובצמוד אליה, או אולי, אם לא בצמוד אליה אבל כן בצמוד להרגשה שמתלווה להסקת המסקנה, ישנה הפעולה.

כפי שאמרתי במפגש ברשת ב-24 בינואר, שאלה שמסקרנת אותי הנה: מה מהזמנים האלה כולל בחובו את החזרה.

המסקנה אליה הגעתי היא שהחזרה מתרחשת בזמן המסקנה ובזמן הפעולה: אחרי שהסובייקט הסיק ופעל, המבט לאחור יכול לזהות את הסגנון, את הולדת עשות [savoir faire] שהתנסה בו אי אלו פעמים בחייו ויכול היה גם להבחין שאחרי תום האנליזה, החזרה, שפרויד חיבר עם האל-ביתי בשל החזרה של הדומה או הזוהה שהיה מודחק (ראה פרויד "המאויים" או "האלבית") החזרה שאובחנה ככזאת, כחזרה, איבדה מה Unheimlichkeit שלה. החזרה פעלה כידע לעשות שכלל, כפי שהבחין זאת לאקאן בסיפור של האסירים, את הדחיפות של רגע המסקנה שכללה את האחר אשר נוכחותו הבליטה, דווקא, את הצורך לפעול בדחיפות.

הווה אומר: הזמן של החזרה בכלל לא אחיד והדחיסות שלו שונה מרגע לרגע.

לאחרונה הופתעתי לגמרי כשמודרכת אמרה לי שמול הדחיפות של התביעה של הפצינט היא נרתעת. שבכלל, יש לה משהו נגד דחיפות וכשהדחיפות מורגשת בסיטואציה, היא עוזבת. הייתי נורא מופתעת ותהיתי מה הביא אותה לבחור במקצוע הזה שתחת המעטה המטעה של שרשרת המסמנים והזמן שלוקח לדבר, נסתר הלחץ, הדחיפות של הדחף (שלא בכדי קבל שם זה בעברית) וה Wiederholungszwang שאינו מרחם על התחינה של המילים.

מילר קורא את המאמר של לאקאן על הזמן הלוגי בסמינר Les Us du Laps (1999-2000) ומדגיש שהזמן דורש לא להיעצר בהיסוס, וזה מביא דווקא את הדחיפות, ודווקא הנו האקט שמכניס את הוודאות. כלומר: אם רצית להרגיש שהשגת וודאות דרך המסקנה, אתה תיווכח שאין וודאות מלבד במעשה עצמו. למעשה, אומר מילר, המסקנה היחידה שהיא בעלת ערך מותנית בתשלום בפרסונה. האקט, אבל, בהכרח מלווה במועקה. והמועקה קשורה כנראה ליחסים עם השותפים בדיסקורס והיחס לממשות של הזמן: המועקה בשל תנועה שסוחפת ולהפך, המועקה להיותר לבד מאחור.

דוגמה עכשווית בהיסטוריה של ימינו הם הימים, השבועות ואולי החודשים שאירופה תהתה על פשר הפרישה של הצבא הענקי של רוסיה סביב הגבולות של אוקראינה. יש

היסטוריונים שבלב שבור טוענים שאירופה נותרה לבד מאחור כי לא האמינה בממשות של הטנקים הרוסיים. הזמן של המבט חיפש תירוצים כדי לחמוק מהזמן של המסקנה, שמא המסקנה הייתה מצריכה קבלת החלטה ופעולה!

החזרה בפרקטיקה:

במפגש "קשרים" שהיה עם Daniel Roy ב London Society ב26 במרץ הוא התייחס לעובדה שאם האנליסט קובע את עבודתו בחזרה כאוטומטון, כחזרה של המסמנים בדבור של האנליזנט, הוא בהכרח יחפש או ינסה למצוא את הטראומה במציאות כסיבה לחזרה. לעומת זאת, ההוראה של לאקאן בסמינר XI בפרק V "Tyche and Authomaton" דווקא הופכת את הלוגיקה הזאת. הוא מפרש שם מחדש את החלום של האב שרואה את בנו המת אוהז בידו ולוחש לו: **אבא! אינך רואה שאני בוער?**

והאב שמתעורר מהסיוט הזה מתעורר לעובדה שלהבת הנר אחזה בתכריכי בנו בחדר הסמוך. המסר שבחלום, הדברים של הילד, כוללים בחובם, לפי לאקאן, יותר ממשות מהרעש של הדליקה במציאות. דבריו של הבן כוללים את המציאות הכושלת שגרמה למותו. לאקאן שואל: איפה, בחלום זה, המציאות? שהרי משהו חוזר, קטלני יותר, בעזרת המציאות.

לאקאן מבהיר: אין לפרש את החלום כאילו אומר שהבן עדיין חיי, אלא שהילד המת האוהז בידו של האב מצביע אל מעבר שמושמע בחלום. האיווי מופיע דווקא באובדן של האובייקט בנקודה האכזרית ביותר שלו.

דוגמה זו ממחישה את המשגתו של לאקאן את המפגש הכושל בו מה שמעיר את החולם הנו הדחף. הכאב של האב השכול.

החזרה והאובייקט האבוד:

מילר אומר, בשיעור של ה15 במרץ 1995 (קורס הנקרא SILET) שעל אף שלאקאן הפריד בין המושג העברה והחזרה, לא חדל לחבר ביניהם, בין החזרה, המניע לחזרה והאובדן של האובייקט. ידוע לנו שפרויד הדגיש לא פעם (לדוגמה במאמר על השלילה) שהקשר למציאות תלוי בהרבה באובדן האובייקט, והוסיף: האובדן העמוק של האובייקט.

אך מה פרושו של דבר, שואל לאקאן "אובדן האובייקט" ואיך החיפוש של אותו אובייקט אבוד דוחף לחזרה? מה שברור הוא שעבור לאקאן זו טעות גדולה לחשוב

שבמפגש האנליטי האנליסט מציע את עצמו כ"נוכחות ממשית" שאתה הפציינט יוכל לאבד את הוויתור החיוני על האובייקט האדיפאלי. לא ולא. חזרה כאוטומטון הנה חזרה של מסמנים, של מחשבות ושאלות שלא מצאו מענה, אך החזרה מחפשת את האובייקט שהיה טעון לפני החביון, לפני שהשפה הכניסה את הסובייקט בקטלניות שבמכניזם שלה ואיפסה (או איינה) את הטבעיות של החיבור עם האובייקט האבוד. החביון קבל אצל לאקאן (אליבא דמילר) את המשמעות של התקופה שבה הסובייקט מכיר ומוכן לקבל את העובדה שבאובייקטים שבכל חייו יחפש או אפילו ימצא, כלול הסרוס כגורלו של ההוויה המדברת. לקושי להמשיג את זה קרא לאקאן "**התעלומה של הגוף המדבר**" כי אנחנו מקבלים את הקונסיסטנטיות שלנו מהגוף שיש לנו, מדברים באמצעותו אך היותנו מדברים פרושו שאנחנו חיים בממשות של הליבידו: ההתענגות [מתוך מילר "הגוף המדבר" 2013 בסוף V PIPO] היא מה שממשי בליבידו (בשונה לאיווי שהוא המובן והנדמה של הליבידו). ההתענגות הנו תוצר של מפגש אקראי של הגוף והמסמן. מפגש זה מייסר את הגוף, קוטל אותו אך גם גוזר נחלה של בשר (או ליתרת בשר) שהפעימה שלה מחייה את המנטלי כולו.

ב"טלויזיה" (1974) לאקאן הפיק ביטוי (sintagma) שמצביע על הקשור המיוחד של הקבעון והחזרה: "**אופן התענגות mode of jouissance**". מילר פענח את הביטוי הזה בSILET שער של ה-22-3-95 כ"מושג דרכו אנחנו מזהים את הקשר בין חזרה ודחף" (מתוך השער של דניאל רואה). קבעון צריך להבין כאופן הסטטי של הדחף, הדחף כסיפוק ללא ראש, א-ספאלי.

לסיום:

אני מוצאת שמבהיר מאוד מה שמילר אומר ומדגיש [ראה שער של ה-30 במאי 2011] על הפסיכואנליזה כהיותה פרקטיקה, לומר שהיא לא תאוריה אלא השמה באקט. והאקט מתעלה על כל מחשבה שתהיה לנו עליו.

כדי למקם את הממשי מילר מתאר את הקבעון כקשר או חיבור בין **האחד** וההתענגות. פרויד תאר זאת (ממשיך מילר) כ**עצירה של הדחף**. כלומר: קבעון שעוצר את הדחף מלהתפתח לבשלות הנקראת "גניטלית".

עבורנו נקודת קבעון פרושו שיש **אחד של התענגות** שתמיד חוזר לאותו מקום ולכן אנו קוראים לו **ממשי**. באנליזה בימינו, בשונה מזו שהתנסה בה פרויד, אנו ממשיכים את האנליזה עד שהאנליזנט התמודד עם הקבעון, [שלא אומר שהתפטר ממנו אלא שאיכשהו הסנטום כולל בחובו את החיים כולם].

פה יועיל להזכיר את שאמר לאקאן בסמינר XVI, "מאחר (גדול) לאחר", בפרק 13 שקיבל את השם: על "ההתענגות כמוחלטת": טוען שם לאקאן, ובעצם משווה את פרויד למרקס- שפרויד גילה אמצעי להפקת תוצר, **תוצר שהנו הסיפוק**, (סיפוק אורלי. אנלי. סקופטופילי או דחף סדומסוכיסטי.) אילו היה קל לפרק את המנגנון של הדחף, וכביכול להביא להבראה, הכול היה הולך מהר יותר. אך מכיוון שאין זה המקרה, אנו ממקמים את הפונקציה של **הקבעון** כמהותית. עוד הוא אומר שם שההתענגות היא מוחלטת, אבסולוטית, פרושו של דבר, שלא מחוברת לאמירה, וחוזרת תמיד לאותו מקום. כלומר, היא ממשית.

אך בהמשך עבודתו לאקאן אפילו הקצין את התאור של הקושי להכליל במחשבה את האקט האנליטי עצמו. ככה אני מבינה את שאומר מילר לקראת סוף ההרצאה שלו ב24 באפריל ב2008 [הצגת הנושא של הכנס של הAMP "נדמים ו-sinthome"]:
הסימפטום הנו אטום כי הוא מוציא את המובן [...]. לאקאן מביא אותנו לניגוד בין מובן [sense] והתענגות. כמובן, האנליזה מצמצמת את הניגוד הזה... האנליזה פונה למובן על מנת לפתור את ההתענגות אך לא תצליח בזה כי אם בהיותך פתי מאמין [dupe].... של האב. כלומר: האנליזה משתמשת באב, במסמן אחד שמאפשר את הקריאה של האטימות, הקהות הזו של הסנטום, מנסה להבהיר אותה בשימוש של הנדמה של האחד.
אך עלינו להבין ואף יותר מזה, להסכים עם העובדה שהמובן מאפשר לנו אך ורק לתחום, לגדר, את הבלתי קריא.